

ÖĞRETMEN ADAYLARININ İLETİŞİM BECERİLERİ DÜZEYLERİNİN İNCELENMESİ

Dr. Öğr. Üye. Fadime DİLBER*

Öğrt. Gör. Osman AKHAN**

ÖZ

Eğitim öğretimin en önemli amaçlarından birisi, içinde bulunduğumuz çağın ihtiyaçlarına cevap veren becerileri kazanmış bireyler yetiştirmektir. Bu becerilerin hepsi insanın toplum hayatında başarılı olabilmesi için gerekli donanımı kazandırır. İşte bu becerilerden birisi de iletişim becerisidir. Bireye bu beceriyi kazandıracak en önemli basamak okuldur. Mini bir toplum modeli olan okullarda birey iletişim becerisini geliştirir. Bu nedenle öğretmenlerimizin öncelikle kendilerinin iletişim becerisini kazanmış olmaları oldukça önemlidir. Bu doğrultuda araştırmanın amacı, öğretmen adaylarının iletişim becerileri düzeylerini belirlemek, “İletişim Becerileri Ölçeği” alt boyutlarına göre ve çeşitli değişkenlere (cinsiyet, bölüm, gano, anne eğitim durumu, baba eğitim durumu, aile gelir durumu, yaşanılan yer) göre farklılık gösterip göstermediğini incelemektir. Araştırmada tarama modeli kullanılmıştır. Araştırmanın çalışma grubunu Akdeniz Üniversitesi Eğitim Fakültesinde 2018-2019 öğretim yılında çeşitli bölümlerde öğrenim gören 312 kadın 136 erkek olmak üzere toplamda 448 öğretmen adayı oluşturmuştur. Araştırmada, öğretmen adaylarının iletişim becerileri düzeylerini belirlemek (Akkuzu ve Akkaya, 2014) tarafından geliştirilen “İletişim Becerileri Ölçeği” gerekli izinler alınarak kullanılmıştır. Verilerin çözümlenmesi aşamasında istatistiksel paket programından yararlanılmıştır. Araştırmanın sonuçları değerlendirildiğinde; öğretmen adaylarının iletişim becerileri düzeylerinin ortalamasının yüksek olduğu, bağımsız değişkenlerden olan cinsiyet, bölüm ve baba eğitim durumu ile iletişim becerileri arasında bir ilişkinin olmadığı görülmüştür. Buna karşılık gano, anne eğitim durumu, aile eğitim durumu, üniversiteye gelmeden önce yaşanılan yer değişkenleri arasında anlamlı bir ilişkinin olduğunu söylemek mümkündür.

Anahtar Kelimeler: Öğretmen adayı, iletişim, iletişim becerisi

ANALYSIS OF PRE-SERVICE TEACHERS' COMMUNICATION SKILLS LEVELS

ABSTRACT

One of the most important aims of education is to educate individuals who have gained the answers of our age. All of these skills give people the necessary equipment to be successful in their lives. One of these skills is communication skills. The most important step that will bring this skill to the individual is the school. Develops personal communication skills in schools which have a mini society model. It is very important for our teachers here to gain their communication skills. This study aims to reveal the levels of pre-service teachers' communication skills and to analyze whether these skills vary according to sub-dimensions of “Communication Skills Scale” and several variables

* Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi, Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu, fdilber@kmu.edu.tr, Orcid ID: 0000-0002-0935-2593

** Akdeniz Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Tarih Eğitimi Anabilim Dalı, osmanakhan@akdeniz.edu.tr, Orcid ID: 0000-0001-6532-7985

(gender, department, GPA, mother's educational status, father's educational status, family income status, the area of residence before starting the university). Document review technique was used in the research. The study group of the research consisted of a total of 448 pre-service teachers, including 312 female and 136 male pre-service teachers studying at various departments of Akdeniz University Faculty of Education in the 2018-2019 academic year. During the research, necessary permissions were obtained in order to use "Communication Skills Scale" which was developed by Akkuzu and Akkaya (2014) with a view to identifying the levels of communication skills of pre-service teachers. Statistical software was used in the analysis of the data. When the research results were evaluated, it was seen that the average level of communication skills of pre-service teachers was high and their level of communication skills were not correlated with the independent variables of gender, department and the educational status of father. However, it would be safe to say that significant correlation was observed between the levels of communication skills and the variables of GPA, mother's educational status, family income status and the area of residence before starting the university.

Keywords: Pre-service teacher, communication, communication skill

GİRİŞ

21. yy' da küreselleşen dünyada bilim ve teknolojideki değişim ve gelişimin de etkisiyle günümüz toplumlarının temel beklentisi, çağın gereklerine uygun, evrensel değerleri benimsemiş, ülkesini, ulusal ve uluslararası alanda temsil edebilen etkin bireylere sahip olmaktır. Genel olarak etkin birey-vatandaş, mantıklı kararlar verebilen, eleştirel düşünebilen, karşısındaki kişi ile empati kurup iyi iletişim kurabilen kişi olarak nitelendirilmektedir (Kızılay, 2015). Bu niteliklere sahip bireyler yetiştirmede eğitim kurumlarına önemli görev ve sorumluluklar düşmektedir. Öğrenme ve öğretme süreci içerisinde kendisine verilen görev ve sorumluluklar bakımından şüphesiz en önemli unsur bu kurumlar içerisinde yer alan öğretmenlerdir (Şahin, 2011). Öğretmenlerin aldığı lisans eğitimi ve hizmet içi katıldığı seminerler sonucu ulaştığı mesleki yeterlik düzeyi, eğitimin okul öncesinden başlayarak yükseköğretime kadar ki her kademesi, eğitim düzeyinde kalitenin temel belirleyicisidir (Küçüksüleymanoğlu ve Çetinkaya, 2014). Çok yönlü düşünebilen, sorgulayan, çözüm odaklı ve iletişim becerisi kuvvetli bireylerin yetiştirilebilmesi için öğretmenlerin de bu niteliklere sahip olması gerekliliği yadsınamaz bir gerçektir. Etkili iletişimin kaçınılmaz olduğu öğretmenlik mesleğinde verimli olabilmek için meslek kriterlerinin başında *iyi bir iletişim becerisine* gelmektedir (Dilekmen, Başçı ve Bektaş, 2008). İletişim becerileri, öğrenme-öğretme sürecinin etkili olabilmesi ve öğretmen ile öğrenci arasındaki bağın kurulmasında önemli bir boyutu teşkil etmektedir (Tepeli ve Arı, 2011).

İletişim becerilerinin etkililiğini kavrayabilmek için iletişim olgusunun kapsamını bilmek gerekmektedir. Toplum içinde yaşamını sürdüren insanın kendisini ve çevresini daha iyi anlamlandırmasına ve diğer insanlarla uyumlu ilişkiler sürdürebilmek için etkileşime, geçmişte yaşamış ve hala yaşamakta olan kişilerin miras olarak bıraktıkları bilgilerinden faydalanmasına yardım eden özel bir becerisi vardır. Bu beceri, insanın iletişim gücü olarak ifade edilmektedir. Bu bağlamda iletişim olgusunu bir anlatma ve anlaşma bilimi olarak açıklamak mümkündür (Yüksel, 2008). İletişim, insanlar arası duygu,

düşünce ve hislerin yazılı, sözlü veya beden dili kullanılarak aktarıldığı bir anlaşma süreci olarak tanımlanabilir (Elkatmış ve İnal, 2014). Bir başka ifade ile duygu, düşünce veya bilgilerin akla gelebilecek her türlü yolla başkalarına aktarılması, bildirişim, haberleşme olarak tanımlanmaktadır (TDK, 2018).

Toplumsal bir varlık olarak birey anlamak ve anlaşılma ister. Bireyin toplumsal hayat içerisinde insanlar ile olan ilişkilerini düzenlemesinin, çevresine uyum sağlayabilmesinin ve bu sayede nitelikli bir yaşam sürebilmesinin ön koşulu güçlü bir iletişim becerisine sahip olmasıdır (Elkatmış ve İnal, 2014). Bireyin yaşantısının büyük bir bölümünün sosyal ortamlarda geçtiği göz önünde bulundurulduğunda iletişimin de birey yaşamında ne denli önemli bir yere sahip olduğu açıktır (Selanik Ay, 2015). Etkili iletişim becerisine sahip ve kendisini iyi ifade edebilen bireyler yaşamlarında karşılaştıkları sorunların bir çoğunun üstesinden gelebilecek yeterliliğe sahiptir (Varışoğlu, 2017). Sosyal bir beceri olarak kabul edilen iletişim becerileri empati, sözlü ve sözsüz iletişim, beden dilini kullanma, dinleme, doğru geri ileti verme gibi becerileri içerisinde barındırmaktadır. Bu beceriler genellikle tek başına olmayan diğer duygu ve beceriler ile tanımlanan yeterliklerdir (Özerbaş, Bulut ve Usta, 2007). Etkili iletişim becerileri aile içi ilişkilerinin, eş ile olan ilişkilerin, arkadaşlık ilişkilerinin, öğretmen-öğrenci ilişkilerinin, astlar ve üstler ile olan ilişkilerin sağlıklı ve uzun süreli bir şekilde geliştirilmesine ve sürdürülmesine yardımcı olur (Yüksel-Şahin, 2011).

Öğrenme süreci içerisinde iletişim becerilerinin öğrencilere kazandırılması için öncelikle bu niteliklerin öğretmen adaylarına ve öğretmenlere kazandırılması gerekir. Öğretmenler sınıf içerisinde empati, saygı, ve saygınlık gibi unsurlara dikkat eder ise öğrencilerini cesaretlendirerek olumlu iletişim becerilerini kazanmalarını sağlar (Şahin, 2011). Öğretmenin sınıfa hakim olması ve sınıfı iyi bir şekilde yönetebilmesi temelde etkili iletişim becerisine sahip olmasına bağlıdır (Ç. Tan ve S. Tan, 2016). Henüz okul çağlarında dersin uygulayıcısı ve yürütücüsü olan öğretmenlerin öğrenciye kazandıracığı iletişim becerisi çocuğun gelecek yaşantısına önemli katkı sağlayacaktır.

Öğretme- öğrenme sürecinin etkili ve verimli olmasının temelde öğretmenlerin öğrenciler ile kurduğu güçlü iletişime bağlı olduğu gerçeği göz önünde bulundurulduğunda, öğretmenlerin hizmet öncesi dönemde edindikleri iletişim beceri düzeyleri eğitim ve öğretimin kalitesi açısından oldukça önemlidir. Bu doğrultuda çalışmada, öğretmen adaylarının iletişim beceri düzeylerinin belirlenmesi ve bu düzeylerinin cinsiyetlerine, bölümlerine, genel ağırlıklı not ortalamalarına (GANO), anne eğitim durumlarına, baba eğitim durumlarına, aile gelir durumlarına ve üniversiteye gelmeden önce yaşadıkları yer durumuna göre farklılaşp farklılaşmadığının incelenmesi amaçlanmıştır.

YÖNTEM

Öğretmen adaylarının iletişim beceri düzeylerini belirlemeyi hedefleyen bu araştırma, tarama modelinde bir araştırmadır. "Tarama modelleri, geçmişte ya da halen var olan bir durumu var olduğu şekliyle betimlemeyi amaçlayan araştırma yaklaşımlarıdır" (Karasar, 2005).

Çalışma Grubu

Bu araştırmanın çalışma grubunu, kolay ulaşılabilir durum örneklemesine göre seçilen bir devlet üniversitesinin eğitim fakültesinin farklı bölümlerde öğrenim gören 448 öğretmen adayı oluşturmuştur. Araştırmada uygun örneklem seçimi, ulaşılabilirlik, erişimin kolay olması, araştırmaya hız ve pratiklik kazandırılması nedeni ile tercih edilmiştir (Yıldırım ve Şimşek, 2006). Araştırma kapsamında alınan çalışma grubuna ait demografik bilgiler Tablo 1’de gösterilmiştir.

Tablo 1: Öğrencilerin Bazı Sosyo–demografik Özelliklerine Göre Dağılımları

Sosyo-Demografik Özellikler		N	%
Cinsiyet	Kadın	312	69.6
	Erkek	136	30.4
Bölüm	Türkçe Öğretmenliği	54	12.1
	Rehberlik ve Psikolojik Dan. Öğrt. (RPD)	51	11.4
	Sosyal Bilgiler Öğretmenliği	60	13.4
	Okul Öncesi Öğretmenliği	68	15.2
	Sınıf Öğretmenliği	61	13.6
	Matematik Öğretmenliği	52	11.6
	Fen bilgisi Öğretmenliği	62	13.8
	İngilizce Öğretmenliği	40	8.9
GANO	1,5-2,00	0	0.0
	2,01-2,50	16	3.6
	2,51-3,00	174	38.8
	3,01-3,50	190	42.4
	3,51-4,00	68	15.2

Anne eğitim düzeyi	Okuryazar değil	38	8.5
	İlköğretim mezunu	251	56.0
	Ortaöğretim mezunu	117	26.1
	Lisans mezunu	38	8.5
	Lisansüstü mezunu	4	0.9
Baba eğitim düzeyi	Okuryazar değil	14	3.1
	İlköğretim mezunu	186	41.5
	Ortaöğretim mezunu	165	36.8
	Lisans mezunu	75	16.7
	Lisansüstü mezunu	8	1.8
Aile gelir durumu	1600TL altı	77	14.2
	1600 TL – 3000 TL	209	46.7
	3001 TL – 6000 TL	132	29.5
	6001 TL ve üstü	30	6.7
Yerleşim bölgesi	Köy	109	24.3
	Şehir	192	42.9
	Büyükşehir	147	32.8
Toplam		448	100.0

Tablo 1 İncelendiğinde kadınların erkeklerden daha fazla sayıda olduğu görülmektedir. Grubun %69.6'sı kadın , %30.4'ü ise erkek öğretmen adayları oluşturmuştur. Bölüme göre en çok (n = 68, %15.2) okul öncesi öğretmenliği, en az ise (n = 40, %8.9) İngilizce öğretmenliği bölümü öğrencileri yer almaktadır. Anne öğrenim durumuna göre en çok (n = 251, %56) ilköğretim, en az (n = 4, %0.9) lisansüstü mezunu anneler yer almaktadır. Baba öğrenim durumuna göre en fazla (n = 186, %41.5) ilköğretim, en az (n = 8, %1.8) lisansüstü mezunları gelmektedir. Aile gelir durumuna göre en çok (n =

209, %46.7) 1600-3000 TL kazananlar, en az ise (n = 30, %6.7) 6000 TL üstü kazananlar yer almaktadır. Geldiği bölgeye göre en çok (n = 192, %42.9) şehir, daha sonra (n = 147, %32.8) büyükşehir, en az (n = 109, %24.3) köy yer almaktadır.

Verilerin Toplanması ve Analizi

Araştırmada veri toplama aracı olarak Akkuzu ve Akkaya (2014) tarafından geliştirilen “İletişim Becerileri Ölçeği” gerekli izinler alınarak uygulanmıştır. İlgili araştırmacılar tarafından yapılan geçerlik ve güvenirlik çalışmasında Cronbach Alfa güvenirlik katsayısı .89 olarak bulunmuş ve ölçek maddelerinin iletişimin duyuşsal, bilişsel ve davranışsal alanları kapsayan ve bu alanlardaki bütün boyutları ölçmeye yönelik geniş kapsamlı geçerli ve güvenilir bir ölçek olduğu ortaya koyulmuştur. Toplam 36 maddeden oluşan ölçeğin “yeterlik, engel, beden dili ve değer verme” olmak üzere dört alt boyutu bulunmaktadır. Ölçeğin tamamından alınabilecek en düşük puan 36, en yüksek puan 180’dir. Ölçeğin alt boyutlarında yeterlik boyutundan alınabilecek en düşük puan 12, en yüksek puan 60; engel boyutundan alınabilecek en düşük puan 13, en yüksek puan 65; beden dili boyutundan alınabilecek en düşük puan 5, en yüksek puan 25; değer verme boyutundan alınabilecek en düşük puan 6, en yüksek puan 30 puandır. Ölçekten elde edilecek puanlar arttıkça iletişim becerileri düzeyinin de arttığı sonucuna ulaşılabılır. Ölçek geliştirme uygulamaları öğretmen adayları ile gerçekleştirildiği için bu çalışmada ayrıca geçerlik güvenirlik çalışması yapılmamıştır ve ölçme aracı geçerli güvenilir kabul edilmiştir.

Verilerin analizinde hangi istatistik tekniklerin kullanılacağına karar verebilmek için normallik testi yapılmıştır. Dağılımın normalliğini belirlemek amacıyla Kolmogorov-Smirnov testi yapılmıştır. Yapılan analizler sonucunda verilerin ölçeğin tamamında ve tüm alt boyutlarında normal dağılım göstermediği belirlenmiştir. Dağılımın normal olmadığı için ikili karşılaştırmalarda Mann Withney U testi kullanılmıştır. İki kiden çok değişkenli karşılaştırmalarda ise Kruskal Wallis testi kullanılmıştır.

BULGULAR

1. Öğretmen Adaylarının İletişim Becerileri Ölçeği ve Alt Boyutlarından Elde Ettikleri Puanlara İlişkin Bulgular

Tablo 2. Öğretmen adaylarının iletişim becerileri ölçeği ve alt boyutlarından elde ettikleri puanları

Ölçek ve alt boyutları	N	Min.	Max.	$\bar{x}$	Ss
Tüm ölçek	448	74.00	180.00	136.95	16.60
Yeterlilik	448	13.00	60.00	42.24	7.49
Engel	448	26.00	65.00	49.84	7.25

Beden dili	448	7.00	25.00	20.40	3.20
Değer verme	448	6.00	30.00	24.45	3.44

Tablo 2 incelendiğinde, öğretmen adaylarının iletişim becerilerinin ölçeğin tamamında ve alt boyutlarında genel olarak yüksek puanlar aldıkları görülmüştür. Bu puanlar doğrultusunda çalışma grubundaki öğretmen adaylarının genel olarak iletişim becerilerinin yüksek olduğu, alt boyutlara göre de yeterlilik, engel, beden dili ve değer verme boyutlarında yetkin oldukları söylenebilir.

2. Öğretmen Adaylarının İletişim Becerileri Düzeylerinin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesine İlişkin Bulgular

2.1. Öğretmen Adaylarının İletişim Becerileri Ölçeği Puanlarının Cinsiyetlerine Göre Dağılımına İlişkin Bulgular

Tablo 3. Öğretmen adaylarının iletişim becerileri ölçeği puanlarının cinsiyetlerine göre dağılımına ilişkin Mann Whitney-U testi sonuçları

Ölçek ve alt boyutları	Gruplar	N	Sıra Ortalaması	Sıra Toplamı	U	p
Tüm ölçek	Kadın	312	225.71	70421.50	20838.50	.764
	Erkek	136	221.72	30154.50		
Yeterlilik	Kadın	312	218.89	68295.00	19467.00	.165
	Erkek	136	237.36	32281.00		
Engel	Kadın	312	226.76	29826.00	20510.00	.575
	Erkek	136	219.31	70750.00		
Beden dili	Kadın	312	236.66	73837.50	17422.50	.002
	Erkek	136	196.61	26738.50		
Değer verme	Kadın	312	224.83	70148.50	21111.50	.933
	Erkek	136	223.73	30427.50		

Tablo 3 incelendiğinde, öğretmen adaylarının iletişim becerileri ölçeği ve ölçeğin alt boyutlarına ilişkin puan ortalamalarının cinsiyete göre farklılık gösterip göstermediğine ilişkin yapılan analizler sonucunda sadece beden dili boyutunda cinsiyete göre anlamlı farklılık olduğu belirlenmiştir. Kadın öğretmen adaylarının, erkek öğretmen adaylarına göre iletişim becerilerinde beden dili becerisine daha yüksek düzeyde sahip olduğu görülmüştür.

2.2. Öğretmen Adaylarının İletişim Becerileri Ölçeği Puanlarının Bölümlerine Göre Dağılımına İlişkin Bulgular

Tablo 4. Öğretmen adaylarının iletişim becerileri ölçeği puanlarının bölümlerine göre dağılımına ilişkin Kruskal Wallis testi sonuçları

Ölçek	Sıra no	Gruplar	N	Sıra Ort.	Sd	χ^2	p
Tüm ölçek	1	Türkçe Öğretmenliği	54	257.69	7	12.201	.094
	2	PDR	51	227.73			
	3	Sosyal Bilgiler Öğretmenliği	60	239.57			
	4	Okul Öncesi Öğretmenliği	68	216.99			
	5	Sınıf Öğretmenliği	61	217.48			
	6	Matematik Öğretmenliği	52	176.68			
	7	Fen bilgisi Öğretmenliği	62	233.51			
	8	İngilizce Öğretmenliği	40	224.66			
Yeterlilik	1	Türkçe Öğretmenliği	54	252.26	7	11.422	.121
	2	PDR	51	222.16			
	3	Sosyal Bilgiler Öğretmenliği	60	245.61			

	4	Okul Öncesi Öğretmenliği	68	209.90			
	5	Sınıf Öğretmenliği	61	213.39			
	6	Matematik Öğretmenliği	52	184.21			
	7	Fen bilgisi Öğretmenliği	62	240.32			
	8	İngilizce Öğretmenliği	40	227.98			
Engel	1	Türkçe Öğretmenliği	54	254.66			
	2	PDR	51	206.22			
	3	Sosyal Bilgiler Öğretmenliği	60	236.40			
	4	Okul Öncesi Öğretmenliği	68	235.38			
	5	Sınıf Öğretmenliği	61	210.80	7	8.984	.254
	6	Matematik Öğretmenliği	52	192.07			
	7	Fen bilgisi Öğretmenliği	62	227.75			
	8	İngilizce Öğretmenliği	40	228.76			
Beden dili	1	Türkçe Öğretmenliği	54	246.86			
	2	PDR	51	244.02			
	3	Sosyal Bilgiler Öğretmenliği	60	223.60	7	6.992	.430
	4	Okul Öncesi Öğretmenliği	68	206.40			
	5	Sınıf Öğretmenliği	61	218.68			

	6	Matematik Öğretmenliği	52	198.15			
	7	Fen bilgisi Öğretmenliği	62	235.77			
	8	İngilizce Öğretmenliği	40	227.21			
Değer verme	1	Türkçe Öğretmenliği	54	224,56			
	2	PDR	51	249,01			
	3	Sosyal Bilgiler Öğretmenliği	60	229,77			
	4	Okul Öncesi Öğretmenliği	68	218,47			
	5	Sınıf Öğretmenliği	61	247,26	7	10.619	.156
	6	Matematik Öğretmenliği	52	181,13			
	7	Fen bilgisi Öğretmenliği	62	229,89			
	8	İngilizce Öğretmenliği	40	208,85			

Tablo 4 incelendiğinde, öğretmen adaylarının iletişim becerileri ölçeği ve ölçeğin alt boyutlarına ilişkin puan ortalamalarının bölümlerine göre farklılık gösterip göstermediğine ilişkin yapılan analizler sonucunda ölçeğin tamamında ve alt boyutlarında anlamlı farklılık olmadığı belirlenmiştir.

2.3. Öğretmen Adaylarının İletişim Becerileri Ölçeği Puanlarının GANO'larına Göre Dağılımına İlişkin Bulgular

Tablo 5. Öğretmen adaylarının iletişim becerileri ölçeği puanlarının GANO'larına göre dağılımına ilişkin Kruskal Wallis testi sonuçları

Ölçek	Sıra no	Gruplar	N	Sıra Ort.	Sd	χ^2	p	Anlamlı Fark
Tüm	1	2,01-2,50	16	144,88	3	9.921	.019	1-2; 1-3; 1-

ölçek	2	2,51-3,00	174	233,74				4
	3	3,01-3,50	190	214,92				
	4	3,51-4,00	68	246,36				
	1	2,01-2,50	16	160,78				
Yeterlilik	2	2,51-3,00	174	241,20	3	8.720	.033	1-2; 1-4; 2-3
	3	3,01-3,50	190	212,11				
	4	3,51-4,00	68	231,38				
	1	2,01-2,50	16	177,88				
Engel	2	2,51-3,00	174	236,13	3	7.253	.064	
	3	3,01-3,50	190	210,68				
	4	3,51-4,00	68	244,32				
	1	2,01-2,50	16	176,38				
Beden dili	2	2,51-3,00	174	209,74	3	8.409	.038	1-4; 2-4
	3	3,01-3,50	190	232,14				
	4	3,51-4,00	68	252,25				
	1	2,01-2,50	16	135,38				
Değer verme	2	2,51-3,00	174	219,90	3	12.316	.006	1-2; 1-3; 1-4; 2-4
	3	3,01-3,50	190	224,48				
	4	3,51-4,00	68	257,29				
	1	2,01-2,50	16	135,38				

Tablo 5 incelendiğinde, öğretmen adaylarının iletişim becerileri ölçeği ve ölçeğin alt boyutlarına ilişkin puan ortalamalarının GANO'larına göre farklılık gösterip göstermediğine ilişkin yapılan analizler sonucunda ölçeğin tamamında ve yeterlilik, beden dili ve değer verme alt boyutlarında anlamlı farklılık olduğu belirlenmiştir. Anlamlı farklılığın hangi bölümler arasından olduğunu belirlemek için yapılan analizler sonucunda; yeterlilik alt

boyutunda GANO'su 2,01-2,50 arasında olan öğretmen adayları ile GANO'su 2,51-3,00 ve 3,51-4,00 arasında olan öğretmen adayları arasında; beden dili alt boyutunda GANO'su 2,01-2,50 arasında olan öğretmen adayları ile GANO'su 3,51-4,00 arasında olan öğretmen adayları arasında ve GANO'su 2,51-3,00 arasında olan öğretmen adayları ile GANO'su 3,51-4,00 arasında olan öğretmen adayları arasında; değer verme alt boyutunda GANO'su 2,01-2,50 arasında olan öğretmen adayları ile GANO'su 2,51-3,00, 3,01-3,50 ve 3,51-4,00 arasında olan öğretmen adayları arasında ve GANO'su 2,51-3,00 arasında olan öğretmen adayları ile GANO'su 3,51-4,00 arasında olan öğretmen adayları arasında; ölçeğin tamamında ise GANO'su 2,01-2,50 arasında olan öğretmen adayları ile GANO'su 2,51-3,00, 3,01-3,50 ve 3,51-4,00 arasında olan öğretmen adayları arasında GANO'su yüksek olan öğretmen adayları lehine anlamlı farklılık olduğu görülmüştür.

2.4. Öğretmen Adaylarının İletişim Becerileri Ölçeği Puanlarının Annelerinin Eğitim Durumlarına Göre Dağılımına İlişkin Bulgular

Tablo 6. Öğretmen adaylarının iletişim becerileri ölçeği puanlarının annelerinin eğitim durumlarına göre dağılımına ilişkin Kruskal Wallis testi sonuçları

Ölçek	Sıra no	Gruplar	N	Sıra Ort.	Sd	χ^2	p	Anlamlılık
Tüm ölçek	1	Okuryazar değil	38	189,96	4	9.691	.046	1-3; 1-4; 2-3
	2	İlköğretim mezunu	251	214,50				
	3	Ortaöğretim mezunu	117	248,84				
	4	Lisans mezunu	38	247,58				
	5	Lisansüstü mezunu	4	248,88				
Yeterlilik	1	Okuryazar değil	38	187,51	4	11.540	.021	1-3; 1-4; 1-5 2-5
	2	İlköğretim mezunu	251	216,04				
	3	Ortaöğretim mezunu	117	243,09				
	4	Lisans mezunu	38	246,80				
	5	Lisansüstü mezunu	4	350,75				
Engel	1	Okuryazar değil	38	181,16	4	9.625	.047	1-3; 1-4

	2	İlköğretim mezunu	251	218,15			
	3	Ortaöğretim mezunu	117	244,29			
	4	Lisans mezunu	38	252,29			
	5	Lisansüstü mezunu	4	191,75			
	1	Okuryazar değil	38	205,08			
	2	İlköğretim mezunu	251	224,59			
Beden dili	3	Ortaöğretim mezunu	117	233,47	4	1.631	.803
	4	Lisans mezunu	38	217,64			
	5	Lisansüstü mezunu	4	206,38			
	1	Okuryazar değil	38	233,58			
	2	İlköğretim mezunu	251	216,05			
Değer verme	3	Ortaöğretim mezunu	117	241,21	4	3.344	.502
	4	Lisans mezunu	38	218,78			
	5	Lisansüstü mezunu	4	234,25			

Tablo 6 incelendiğinde, öğretmen adaylarının iletişim becerileri ölçeği ve ölçeğin alt boyutlarına ilişkin puan ortalamalarının anne eğitim durumlarına göre farklılık gösterip göstermediğine ilişkin yapılan analizler sonucunda ölçeğin tamamında, yeterlilik alt boyutunda ve engel alt boyutunda anlamlı farklılık olduğu belirlenmiştir. Öğretmen adaylarının ölçeğin tamamında elde ettikleri puan ortalamalarında, annesi ortaöğretim mezunu olanlar ile annesi okuryazar olmayan ve ilköğretim mezunu olanlar arasında annesi ortaöğretim mezunu olanların lehine ve annesi lisans mezunu olanlar ile annesi okuryazar olmayanlar arasında annesi lisans mezunu olanların lehine anlamlı farklılık olduğu belirlenmiştir. Öğretmen adaylarının yeterlilik alt boyutu puan ortalamalarında, annesi okuryazar olmayanlar ile annesi ortaöğretim, lisans ve lisansüstü mezunu olanlar arasında annesi okuryazar olmayanların aleyhine ve annesi ilköğretim mezunu olanlar ile annesi lisansüstü mezunu olanlar arasında annesi ilköğretim mezunu olanların aleyhine

anlamli farklılık olduğu belirlenmiştir. Öğretmen adaylarının engel alt boyutu puan ortalamalarında, annesi okuryazar olmayanlar ile annesi ortaöğretim ve lisans mezunu olanlar arasında annesi okuryazar olmayanların aleyhine anlamli farklılık olduğu belirlenmiştir.

2.5. Öğretmen Adaylarının İletişim Becerileri Ölçeği Puanlarının Babalarının Eğitim Durumlarına Göre Dağılımına İlişkin Bulgular

Tablo 7. Öğretmen adaylarının iletişim becerileri ölçeği puanlarının babalarının eğitim durumlarına göre dağılımına ilişkin Kruskal Wallis testi sonuçları

Ölçek	Sıra no	Gruplar	N	Sıra Ort.	Sd	χ^2	p
Tüm ölçek	1	Okuryazar değil	14	249,00			
	2	İlköğretim mezunu	186	214,71			
	3	Ortaöğretim mezunu	165	228,96	4	2.460	.652
	4	Lisans mezunu	75	235,99			
	5	Lisansüstü mezunu	8	209,50			
Yeterlilik	1	Okuryazar değil	14	219,25			
	2	İlköğretim mezunu	186	211,84			
	3	Ortaöğretim mezunu	165	228,19	4	4.319	.365
	4	Lisans mezunu	75	246,45			
	5	Lisansüstü mezunu	8	246,00			
Engel	1	Okuryazar değil	14	244,07			
	2	İlköğretim mezunu	186	209,38			
	3	Ortaöğretim mezunu	165	233,05	4	4.637	.327
	4	Lisans mezunu	75	239,80			
	5	Lisansüstü mezunu	8	222,00			
Beden	1	Okuryazar değil	14	234,21	4	4.493	.343

dili	2	İlköğretim mezunu	186	235,67			
	3	Ortaöğretim mezunu	165	221,87			
	4	Lisans mezunu	75	206,65			
	5	Lisansüstü mezunu	8	169,31			
	<hr/>						
Değer verme	1	Okuryazar değil	14	259,21			
	2	İlköğretim mezunu	186	220,42			
	3	Ortaöğretim mezunu	165	233,39	4	3.097	.542
	4	Lisans mezunu	75	211,29			
	5	Lisansüstü mezunu	8	199,06			

Tablo 7 incelendiğinde, öğretmen adaylarının iletişim becerileri ölçeği ve ölçeğin alt boyutlarına ilişkin puan ortalamalarının baba eğitim durumlarına göre farklılık gösterip göstermediğine ilişkin yapılan analizler sonucunda ölçeğin tamamında ve alt boyutlarında anlamlı farklılık olmadığı belirlenmiştir.

2.6. Öğretmen Adaylarının İletişim Becerileri Ölçeği Puanlarının Aile Gelir Durumlarına Göre Dağılımına İlişkin Bulgular

Tablo 8. Öğretmen adaylarının iletişim becerileri ölçeği puanlarının aile gelir durumlarına göre dağılımına ilişkin Kruskal Wallis testi sonuçları

Ölçek	Sıra no	Gruplar	N	Sıra Ort.	Sd	χ^2	p	Anlamlı Fark
Tüm ölçek	1	1600TL altı	77	178,39				
	2	1600 TL – 3000 TL	209	227,97	3	14.714	.002	1-2; 1-3;
	3	3001 TL – 6000 TL	132	235,34				1-4
	4	6001 TL ve üstü	30	270,97				
Yeterlilik	1	1600TL altı	77	178,33	3	20.078	.000	1-2; 1-3;
	2	1600 TL – 3000 TL	209	220,93				1-4; 2-4

	3	3001 TL – 6000 TL	132	242,28			
	4	6001 TL ve üstü	30	289,65			
Engel	1	1600TL altı	77	188,41			
	2	1600 TL – 3000 TL	209	232,55	3	7.512	.057
	3	3001 TL – 6000 TL	132	228,80			
	4	6001 TL ve üstü	30	242,17			
Beden dili	1	1600TL altı	77	194,42			
	2	1600 TL – 3000 TL	209	231,96	3	5.278	.153
	3	3001 TL – 6000 TL	132	227,50			
	4	6001 TL ve üstü	30	236,55			
Değer verme	1	1600TL altı	77	197,66			
	2	1600 TL – 3000 TL	209	229,43	3	5.322	.150
	3	3001 TL – 6000 TL	132	225,48			
	4	6001 TL ve üstü	30	254,73			

Tablo 8 incelendiğinde, öğretmen adaylarının iletişim becerileri ölçeği ve ölçeğin alt boyutlarına ilişkin puan ortalamalarının aile gelir durumlarına göre farklılık gösterip göstermediğine ilişkin yapılan analizler sonucunda ölçeğin tamamında ve yeterlilik alt boyutunda anlamlı farklılık olduğu belirlenmiştir. Öğretmen adaylarının ölçeğin tamamından elde ettikleri puan ortalamalarında, aile geliri 1600 TL ve altından olanlar ile diğer gruplar arasında aile geliri 1600 TL ve altında olanlar aleyhinde anlamlı farklılık olduğu belirlenmiştir. Öğretmen adaylarının yeterlilik alt boyutu puan ortalamalarında, aile geliri 1600 TL ve altından olanlar ile diğer gruplar arasında aile geliri 1600 TL ve altında olanlar aleyhinde; aile geliri 1600 TL – 3000 TL olanlar ile 6001 TL ve üstünden olanlar arasında 6001 TL ve üstünden olanlar lehine anlamlı farklılık olduğu belirlenmiştir.

2.7. Öğretmen Adaylarının İletişim Becerileri Ölçeği Puanlarının Yerleşim Yeri Durumlarına Göre Dağılımına İlişkin Bulgular

Tablo 9. Öğretmen adaylarının iletişim becerileri ölçeği puanlarının yerleşim yeri durumlarına göre dağılımına ilişkin Kruskal Wallis testi sonuçları

Ölçek	Sıra no	Gruplar	N	Sıra Ort.	Sd	χ^2	p	Anlamlılık
Tüm ölçek	1	Köy	109	190,11				
	2	Şehir	192	227,36	2	11.946	.003	1-2; 1-3
	3	Büyükşehir	147	246,27				
Yeterlilik	1	Köy	109	193,63				
	2	Şehir	192	223,51	2	11.363	.003	1-2; 1-3
	3	Büyükşehir	147	248,69				
Engel	1	Köy	109	186,95				
	2	Şehir	192	227,15	2	14.492	.001	1-2; 1-3
	3	Büyükşehir	147	248,87				
Beden dili	1	Köy	109	221,41				
	2	Şehir	192	221,23	2	.572	.751	
	3	Büyükşehir	147	231,06				
Değer verme	1	Köy	109	216,73				
	2	Şehir	192	228,33	2	.572	.751	
	3	Büyükşehir	147	225,27				

Tablo 9 incelendiğinde, öğretmen adaylarının iletişim becerileri ölçeği ve ölçeğin alt boyutlarına ilişkin puan ortalamalarının yerleşim yeri durumlarına göre farklılık gösterip göstermediğine ilişkin yapılan analizler sonucunda ölçeğin tamamında ve yeterlilik ve engel alt boyutlarında anlamlı farklılık olduğu belirlenmiştir. Öğretmen adaylarının ölçeğin tamamından, yeterlilik ve engel alt boyutların elde ettikleri puan ortalamalarında, yerleşim

yeri köy olan öğrenciler ile yerleşim yeri şehir ve büyükşehir olanlar arasında yerleşim yeri köy olanların aleyhine anlamlı farklılık olduğu belirlenmiştir.

SONUÇ, TARTIŞMA ve ÖNERİLER

Gelişen ve değişen toplumsal yapı içerisinde iyi, etkin, üretken ve sorumlu bireyler yetiştirmede öğretmenlere önemli görevler düşmektedir. Temel gayesi donanımlı, bilgi ve beceriye sahip bireyler yetiştirmek olan öğretmenlerin de bu anlayış ile lisans eğitimi süresince edindikleri bilgi, beceri ve yeterlilikler bu hususta önem kazanmaktadır. Öğrenme-öğretme faaliyetlerinin etkililiği temelde öğretmen-öğrenci ilişkilerine ve etkili iletişime bağlı olduğu göz önünde bulundurulduğunda öğretmenlerin hizmet öncesi dönemde edindikleri iletişim becerileri önem arz etmektedir.

Öğretmen adaylarının iletişim becerileri düzeylerini belirlemek amacıyla Akkuzu ve Akkaya (2014) tarafından geliştirilen "İletişim Becerileri Ölçeği" ile toplanan veriler ışığında çalışma grubundaki öğretmen adaylarının iletişim becerilerinin genel olarak yüksek olduğu söylenebilir. Bu bulguyu, öğretmen adaylarının üniversiteye gelmeden önce ailesinden, çevreden, almış oldukları eğitimlerden ve üniversite eğitimleri sürecinde iletişim ile ilgili derslerden olumlu yönde etkilenmeleri şeklinde açıklamak mümkündür. Cinsiyete göre öğretmen adaylarının iletişim beceri düzeyleri değerlendirildiğinde anlamlı bir fark olmadığı fakat beden dili boyutunda kadın öğretmen adaylarının erkek öğretmen adaylarına göre iletişim becerilerinde beden dili becerisine daha yüksek olduğu ifade edilebilir. Öğretmen adaylarının okudukları bölümlere göre ise puan ortalamaları değerlendirildiğinde anlamlı bir farklılık olmadığı söylenebilir. Bu duruma temel sebebin lisans eğitimi süresince iletişim ile ilgili benzer dersleri görmelerinden kaynaklı olduğu söylenebilir. Araştırma ile ulaşılan bir başka bulgu ise, iletişim becerileri ölçeği puan ortalamalarının GANO'larına göre anlamlı farklılık olduğu ifade edilebilir. Bir başka deyişle öğretmen adaylarının akademik başarısı ile iletişim becerileri düzeyleri arasındaki ilişki değerlendirildiğinde, öğretmen adaylarının akademik başarısı arttıkça iletişim becerileri düzeylerinde arttığını söylemek mümkündür.

Öğretmen adaylarının iletişim becerileri düzeylerinin anne eğitim durumlarına göre değerlendirildiğinde annesi ortaöğretim mezunu olanlar ile annesi okuryazar olmayan ve ilköğretim mezunu olanlar arasında annesi ortaöğretim mezunu olanların lehine ve annesi lisans mezunu olanlar ile annesi okuryazar olmayanlar arasında annesi lisans mezunu olanların lehine anlamlı farklılık olduğu yönde bulgulara ulaşıldığı ifade edilebilir. Adaylarının iletişim becerileri düzeylerinin baba eğitim durumlarına göre değerlendirildiğinde ise anlamlı bir farklılık olmadığı söylenebilir.

Araştırma sonucunda ulaşılan bir başka sonuç ise öğretmen adaylarının iletişim becerileri puan ortalamalarında aile gelir durumlarına göre anlamlı farklılık olduğudur. Bu bulguyu yüksek gelir seviyesine sahip olan öğrencilerin sosyal ve kültürel faaliyetlerden, imkân ve olanaklardan daha fazla yararlanmalarından kaynaklı iletişim beceri düzeylerinin yüksek olması şeklinde açıklamak mümkündür. Öğretmen adaylarının iletişim becerileri düzeylerinin yerleşim yeri durumlarına göre farklılaştığı bulgusuna ulaşıldığı söylenebilir.

Başka bir ifadeyle öğretmen adaylarından yerleşim yeri köy olan öğrenciler ile yerleşim yeri şehir ve büyükşehir olanlar arasında yerleşim yeri köy olanların aleyhine anlamlı farklılık olduğunu söylemek mümkündür.

Araştırmanın sonuçları genel olarak değerlendirildiğinde öğretmen adaylarının iletişim becerileri düzey puanlarının yüksek olduğunu, adayların üniversite ve üniversite öncesindeki eğitimlerinden, yetiştikleri ailelerinden ve içinden geldikleri çevreden iletişim becerileri adına yeterli düzeyde faydalandıklarını söylemek mümkündür. Alanyazındaki ilgili çalışmalara bakıldığında Saracaloğlu, Yenice ve Karasakaloğlu (2009)'nun öğretmen adaylarının iletişim ve problem çözme becerileri ile okuma ilgi ve alışkanlıkları arasındaki ilişkiyi inceledikleri çalışmada, sınıf öğretmeni adaylarının iletişim becerilerinin yeterli düzeyde olduğu sonucu çalışmamız sonucu ile benzerlik göstermektedir. Özerbaş, Bulut ve Usta (2007)'nin öğretmen adaylarının iletişim becerileri düzeylerinin akademik başarıya etkisinin incelendikleri çalışmada, değişkenler açısından "cinsiyet ve akademik başarı düzeyleri" değişkenleri ile iletişim becerileri düzeyleri arasında anlamlı bir ilişkinin olduğu sonucu bu çalışma sonuçları ile benzerlik gösterdiği söylenebilir. Cinsiyet değişkeni ile öğretmen adaylarının iletişim beceri düzeyleri arasında anlamlı bir farkın olmaması durumu alanyazındaki (Baykara Pehlivan, 2005; Dilekmen, Başçı ve Bektaş, 2008; Elkatmış ve Ünal, 2014) çalışma sonuçlarıyla benzer olarak ifade edilebilir. Farklı olarak Çetinkaya (2011)'nin Türkçe öğretmen adaylarının iletişim becerileri hakkındaki görüşlerini belirlediği çalışmasında cinsiyet değişkeni ile iletişim beceri düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık olduğu sonucuna ulaştığını; fakat anne-baba eğitim durumu değişkenlerinde ise farklılıkların olduğu benzer sonuçlara ulaştığını söylemek mümkündür. Bu çalışmanın neticesinde öğretmen adaylarının iletişim beceri düzeylerinin yüksek olduğu sonucundan farklı olarak Çetinkanat (1998) sınıf öğretmenliği son sınıf öğrencileri ile Milli Eğitim Bakanlığı Bakanlık Mufettişlerinin, öğretmenlerin iletişim becerilerine ilişkin görüşlerini karşılaştırdığı çalışmasında, öğretmen iletişim becerilerinin empati, saygınlık, eşitlik, etkililik ve yeterlilik boyutlarından oluştuğu ve bu davranışların geliştirilmesi gerektiğinin sonucuna ulaşmıştır.

Araştırmada ulaşılan sonuçlar ışığında öncelikle öğretmenlerle de iletişim becerileri üzerine çalışmalar yapılması önerilebilir. Bu araştırmanın bulguları doğrultusunda iletişim beceri düzeylerinde başarı durumu, anne eğitim durumu, aile gelir durumu, yaşadıkları yer değişkenlerine göre farklılaşma görülmesi üzerine nitel bir çalışma ile bu değişkenlerin etkileri incelenebilir.

KAYNAKLAR

AKKUZU, N. ve Akkaya, N. (2014). Öğretmen adayları için iletişim becerileri ölçeğinin geliştirme ve geçerlik-güvenirlik çalışması: Alternatif bir model. *Turkish Studies International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 9(8), 111 - 132.

- BAYKARA Pehlivan, K. (2005). Öğretmen adaylarının iletişim becerisi algıları üzerine bir çalışma, *İlköğretim-online*, 4(2), 17-23.
- ÇETINKANAT, C. (1998). Öğretmen adayları ve müfettislerin bakış açısından öğretmen iletişim becerileri, *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 14, 209-221.
- ÇETINKAYA, Z. (2011). Türkçe öğretmen adaylarının iletişim becerilerine ilişkin görüşlerinin belirlenmesi, *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 19(2), 567-576.
- DILEKMAN, M., Başçı, Z., ve Bektaş, F. (2008). Eğitim Fakültesi Öğrencilerinin İletişim Becerisi. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 12(2), 223-231.
- ELKATMIŞ, M. ve Ünal, E. (2014). Sınıf öğretmeni adaylarının iletişim beceri düzeylerine yönelik bir çalışma, *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 16(1), 107-122
- KARASAR, N. (2005). Bilimsel Araştırma Yöntemi. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- KIZILAY, N. (2015). Sosyal bilgiler öğretmenim: bana göre iyi vatandaş, *Turkish Studies International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 10(11), 987 - 1006.
- KÜÇÜKSÜLEYMANOĞLU, R. ve Çetinkaya, E. (2014). Meslek lisesi öğretmenlerinin iletişimsel yeterlik düzeyleri -vak'a incelemesi: Yıldırım Ticaret Meslek Lisesi. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Yıl: 7, Sayı: 16.
- ÖZERBAŞ, M., A., Bulut, M. ve Usta, E. (2007). Öğretmen adaylarının algıladıkları iletişim becerisi düzeylerinin incelenmesi, *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi (KEFAD)*, 8(1), 123-135.
- SARACALOĞLU, A., S., Yenice, N. ve Karasakaloğlu, N. (2009). Öğretmen adaylarının iletişim ve problem çözme becerileri ile okuma ilgi ve alışkanlıkları arasındaki ilişki, *Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2(6), 187-206.
- SELANIK Ay, T. (2015). Etkili iletişim becerileri açısından eğitimciler. *The Journal of Academic Social Science Studies*, 41, 367-381.
- ŞAHİN, A. (2011). Öğretmen algılarına göre etkili öğretmen davranışları, *Ahi Evran Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 12(1), 239-259.
- ŞAHİN, H. (2011). Okulda kişilerarası ilişkiler ve iletişim . A. Kaya (Ed.). *Kişilerarası İlişkiler ve Etkili İletişim* (İçinde s. 311-334). Ankara: Pegem A Akademi
- TAN, Ç. ve Tan, S. (2016). Öğretmen adaylarının iletişim becerileri ile sınıfı yönetme becerileri arasındaki ilişkinin incelenmesi. *e-Kafkas Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 3(1), 1-14.
- TEPELİ, K. ve Arı, R. (2011). Okul öncesi eğitim öğretmeni ve öğretmen adaylarının iletişim ve sosyal becerilerinin karşılaştırmalı olarak incelenmesi, *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 26, 385-394.

Türk Dil Kurumu (TDK) (2019). İletişim http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.5ca3f8fa32a985.26170654 adresinde 19.03.2019 tarihinde incelenmiştir.

VARIŞOĞLU, M., C. (2017). İletişim ve sözlü anlatım becerileri açısından Türk dili ve edebiyatı bölümü öğrencilerinin değerlendirilmesi. *Turkish Studies International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 12(14), 529-544.

YILDIRIM, A. ve Şimşek, H. (2006). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

YÜKSEL, H., A. (2008). İletişimin tanımı ve temel bileşenleri, U. Demiray (Ed.), *Etkili İletişim* (İçinde s. 2-41). Ankara: Pegem A Akademi.

YÜKSEL-ŞAHİN, F. (2011). İletişim becerilerine genel bir bakış. A. Kaya (Ed.). *Kişilerarası İlişkiler ve Etkili İletişim* (İçinde s. 35-68). Ankara: Pegem A Akademi.